

Вереша Роман Вікторович,

професор кафедри кримінального та адміністративного права Академії адвокатури України, доктор юридичних наук, доцент

ЗНАЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОЗНАКИ ЗЛОЧИННОЇ САМОВПЕВНЕНОСТІ

Виходячи із законодавчого визначення злочинної самовпевненості, ознакою її інтелектуального моменту є передбачення суб'єктом можливості настання суспільно небезпечних наслідків. Дана інтелектуальна ознака злочинної самовпевненості деякими авторами визначається через вольовий момент. Так, зазначається, що основу предметного змісту самовпевненості становить передбачення винуватим абстрактної можливості настання суспільно небезпечних наслідків своєї дії чи бездіяльності.

Передбачення суб'єктом злочину абстрактної можливості настання суспільно небезпечних наслідків унаслідок вчинення певного діяння є схожим порівняно з передбаченням настання суспільно небезпечних наслідків при непрямому умислі. За фактичним змістом поняття передбачення, що вживається законодавцем при описі умислу, принципово відрізняється від цього самого поняття, використаного ним при описі злочинної самовпевненості; ця відмінність полягає в самому характері передбачення.

У цілому передбачення – це певний розумовий процес, заснований на реальних і цілком конкретних фактах (життєвому досвіді в минулому), і абстрактним, тобто відірваним від певної життєвої ситуації, він бути не може. Але абстрактність при визначенні ознаки передбачення настання наслідків при злочинній самовпевненості, на нашу думку, не відірвана від життєвої ситуації, а стосується того, що особа не відображає у своїй свідомості конкретних неминучих або можливих наслідків, а лише те, що певні наслідки можуть настати (мислить не конкретно). На особливому – абстрактному – характері передбачуваних можливих наслідків при злочинній самовпевненості наголошує і переважна більшість вчених, зазначаючи, що у визначенні поняття злочинної самовпевненості йдеться про передбачення абстрактної можливості настання наслідків, оскільки розрахунок на запобігання наслідкам означає небажання їх настання. Так, М. С. Таганцев зазначає, що при самовпевненості винувата особа передбачає можливість настання суспільно небезпечних наслідків у абстрактній формі, але не передбачає характерної для умислу можливості їх настання у конкретній формі.

Основна відмінність в ознаках інтелектуального моменту злочинної самовпевненості та непрямого умислу полягає в тому, що при самовпевненості особа усвідомлює (уявляє) наявність факторів, обставин, які можуть у даному конкретному випадку запобігти настанню суспільно небезпечних наслідків, тоді як при непрямому умислі такий розрахунок у суб'єкта відсутній. При усвідомленні наявності факторів, сил та обставин, які можуть відвернути настання суспільно небезпечних наслідків при злочинній самовпевненості, у свідомості особи: 1) відбивається інформація про наявність таких факторів, сил або обставин (це можуть бути дії інших осіб, вплив природних сил, властивості певних предметів, особисті якості суб'єкта, обстановка тощо), причому така наявність повинна бути реальною; 2) здійснюється поверхова оцінка факторів, сил та обставин, які, на переконання суб'єкта, зможуть запобігти настанню суспільно небезпечних наслідків – при цьому припускається помилка в оцінці таких факторів, сил та обставин, що, у свою чергу, тягне за собою помилковий висновок про можливість ненастання наслідків у конкретному випадку вчинення суспільно небезпечних дії (бездіяльності). Тому врахування такої ознаки інтелектуального моменту злочинної самовпевненості, як наявність розрахунку на ненастання суспільно небезпечних наслідків завдяки реально існуючим факторам, силам чи обставинам, дозволяє відмежувати злочинну самовпевненість від непрямого умислу.